

Radule Knežević

Francuska revolucija nije bila samo buržoaska revolucija koja ukida feudalni poredak i označava početak kapitalističkog društva i liberalne demokracije već i revolucija koja je stremila »preko buržoaskih horizonata«. Tokom čitave revolucije socijalističke su ideje krčile sebi put, uzdižući time osnovne ciljeve francuske revolucije preko buržoaskih okvira.¹ Iako je njena neprekoračena granica bila, poslije terora, Napolcona i restauracije, ozbiljenje »buržoaskog kozmopolisa«, ona je »iznijela na vidjelo ideje koje vode dalje od ideja cijelog starog svjetskog poretka«, komunističku ideju koja dosljedno razrađena »jest ideja novog svjetskog stanja«. Ta se ideja javlja u plebejskom krilu francuskog društva koja se svojim principima, moralnim činom i revolucionarnom akcijom suprotstavlja ekonomskom i političkom uobličavanju trijeznog kraljevstva buržoaske klase, zalažući se za permanentno revolucioniranje sve do ostvarivanja sretnog kraja revolucije, to jest do ukidanja privatnog vlasništva i ostvarivanja jedinog dobra — komunističke zajednice.² Oličena je u činu i misli narodnog tribuna Gracchusa Babeufa³ i njegovog suborca i »žive inkarnacije babu-

1

G. Lukács, Razaranje uma, Beograd, 1966. str. 120.

2

P. Kropotkin, Francuska revolucija, Zagreb, 1936, str. 453.

3

K. Marx-F. Engels, Dela, Beograd, 1968, tom V, str. 105.

4

G. Babeuf-Ph. Buonarroti, Izbor, Zagreb, 1955, str. 147 i 182.

5

Babeuf je zamijenio svoje ime Francois Noël u Gracchus da bi i simbolično podsjećao na slavnog tribuna starog Rima. O tome Babeuf piše: »Kada sam uzimao kao zaštitnike, po mom mišljenju, najpoštenije Jude Rimske Republike, imao sam moralni

cilj, jer su oni najodlučnije htjeli zajedničku sreću«. (Babeuf, Textes choisis, Paris, 1965., p. 168.) Narodni tribun - Gracchus Babeuf rođen je 1760. u Saint-Quentinu, u obitelji namještenika; rastao je i živio u bijedi i siromaštvu. Kao dijete pikardijskog kraja rano je upoznao borbu seljaka protiv feudalnih daća. Radeći kao geometar i prekopavajući arhive feudalaca, Babeuf otkriva »misteriju uzurpiranja plemićke kaste« i osnovne ideje svog »agrar-nog socijalizma«. Poslije pada Bastille prelazi u Pariz gdje postaje vođa i mislilac pokreta »jednakih«. Boravak u Parizu usmjerio je Babeufa na probleme proleter-ske sirotinje i on formulira svoju »ideju novog svjetskog stanja«, zbog čega ga je Direktorij, kao i suučesnika i autora »Pjesme jednakih« — Darthéa, osudio na smrt i po-

vizma« Philippea Buonarrotija,⁶ odnosno u onom revolucionarnom pokretu koji je na sredini svoje putanje imao kao glavne predstavnike Leclerca i Rouxa, pokreta koji je u svim velikim revolucijama zagovarao stvar proletarijata.⁷ Uostalom, na taj pravac francuskog materijalizma, a ne na onaj koji vodi političkoj ekonomiji, oslanja se dijalektički materijalizam.

Ali, ne samo to. Babeuf je u francuskoj revoluciji po prvi put komunističku ideju utemeljio kao političku snagu. Prvu pojavu jedne djelatne komunističke partije susrećemo u buržoaskoj revoluciji, u trenutku uklanjanja konstitucionalne monarhije.⁸ Kao što su najradikalniji republikanci u Engleskoj — leveleri — zastupali interese najsiromašnijih i bili zainteresirani ne samo za političku slobodu već i za socijalnu jednakost, tako su i još više u francuskoj revoluciji te principe branili i borili se za njih egalitarci i komunisti stojeći na stanovištu da nema demokracije bez jednakosti. »Babeufova zavjera, koju je napisao njegov prijatelj i partijski drug Buonarroti, pokazuje da su ti republikanci iz historijskog pokreta cpili saznanje da uklanjanjem socijalnog pitanja monarhije i republike nije riješeno još ni jedno socijalno pitanje u smislu proletarijata.«⁹ Otuda njihov otpor konzekvencijama buržoaske revolucije. Time se komunističko krilo u buržoaskim revolucijama suprotstavilo završetku revolucije u mijenjanju političke strukture uz ostavljanje nedirnute socijalne strukture — rodnog tla nejednakosti i neslobode, najavljujući permanentnu revoluciju čiji je krajnji cilj socijalizam.¹⁰ Za ovo permanentno revolucioniziranje neophodna je politička organizacija. Politička organizacija koja će napustiti oblike i metode dotadašnjeg narodnog pokreta. Otuda nastaje Zavjera za

slao na giljotinu (28. svibnja 1797). U oprostajnom pismu ženi i djeci Babeuf je zapisao i ove retke: »Vjerujte da mi nije žao što sam se žrtvovao za najljepšu stvar. Štaviše, ako bi svi moji naponi ostali uzaludni, izvršio sam svoj zadatak. Vašu sreću sam jedino vidio u sreći svih. Rđavi ljudi bili su jači i pobijedili su me. Slatko je umrijeti sa savješću tako čistom kao što je moja«. Babeufovi su tekstovi, osim **Vječnog katastra i Sistema depopulacije**, razbacani po listovima koje je većinom sam izdavao i pisao.

6

Shvaćanja Babeufa i babuvista izražena su u nizu novinskih napisa, pamfleta i proglašenja koje su objavljivali. Najpoznatiji takvi spisi su: **Manifest jednakih, Akt (program) ustanka i Analiza Babeufove doktrine**. Najcjelovitije izlaganje Babeufove doktrine dao je preživjeli sudionik Zavjere jednakih i Babeufov suborac Phillipé Buonarroti (1761—1837), koji je god. 1828. objavio u Bruxellesu **Zavjeru za jednakost zvanu Babeufova**. Time je ispunio želju Babeufa izraženu 14. srpnja 1796. u pismu Lepelletieru da se prikupe njegovi nacrti, bilješke i skice revolucionarnih spisa i da se izloži »svim učesnicima jednakosti... ono što pokvarenjaci danas nazivaju mojim snovima«.

(Babeuf-Buonarroti, Izbor str. 224). Ovo djelo nije samo historijat »jednakih«, njihove uloge u francuskoj revoluciji već sadrži i nacрте dokumenata i akata koji govore o zamislima buduće organizacije društva. To je svojevrsni dokument i program koji je bitno pridonio propagiranju babuvizma i njegovoj prisutnosti u socijalističkoj misli i klasnoj borbi proletarijata. Talijan Philippe Buonarroti došao je u Francusku u vrijeme velike francuske revolucije i prišao montanjarima. Poslije pada Robespierrea usko je surađivao sa Babeufom u pripremanju Zavjere jednakih, i bio mislilac i zakonodavac »jednakih«. Nakon otkrivanja Zavjere jednakih prognan je iz Francuske, te u Švicarskoj i Belgiji stvara tajna revolucionarna udruženja i širi babuvizam.

7

K. Marx-F. Engels, Dela, Beograd, 1974. tom VII. str. 401.

8

Ibid. tom VII. str. 277.

9

Ibid.

10

P. Louis, Istorija socijalizma u Francuskoj, Beograd, 1956. str. 51.

jednakost koja označava početak suvremene misli i akcije.¹¹ Iz ideja i prakse tajnih Babeufovih i Buonarrotijevih društava potekla su tajna društva »materijalističkih komunista«, u kojima će Blanqui i Barbès kovati svoje urote. Kasnije iz njih izrasta Internacionala.¹²

Ideje i principi komunističkog pokreta koji se razvio u francuskoj revoluciji živjele su u klasnoj borbi evropskog proletarijata u cijelom prošlom stoljeću, a poslije oktobarske revolucije one su prisutne u proleterskoj borbi u gotovo cijelom svijetu.¹³

Komunističko krilo u francuskoj revoluciji — babuvisti — hoće dakle vladavinu uma u svijetu, prekoračenje buržoaskih horizonata — totalno ljudsko oslobođenje. Ali, ono nije zaboravljalo da su tekovine buržoaske revolucije, pa i takozvana subjektivna politička prava, mjesto historijskog kontinuiteta borbe za općeljudsko oslobođenje, za socijalizam. Ona su polazna osnova za otpor eksploataciji i tlačenju.

Ukazujući na aporije i značajan komad crvenog u staroj trikolori, željeli smo naglasiti bitne historijske i teorijske odrednice babuvizma unutar kojih nastaje njegovo shvaćanje o zajednici rada i dobara.

Poznavajući Babeufove doktrine i babuvizma kao ideologije i pokreta uglavnom se slažu da se babuvizam naslanja na Rousseaua, Mablyja i Marrellyja. »Ali, nadilazeći utopističku sanjariju, Babeuf je za cijelog toka revolucije bio čovjek akcije. Upravo u dodiru s društvenom stvarnošću... i u toku svojih revolucionarnih borbi postepeno se jasnije ocrtavao njegov ideološki sistem.«¹⁴ Babuvizam je značio izlaz iz prehistorije socijalističkog pokreta, iz socijalnih utopija, jer je bio komunistička teorija zasnovana na klasnim zahtjevima ugnjetenih.

Poslije pada sitnoburžoaskog revolucionarnog vođe Robespierrea, koji se shodno svojoj sitnoburžoaskoj proturječnosti kolebao između demokratske jednakosti i buržoaskog načela da je jednakost himera, šaljući na giljotinu i revolucionare i kontrarevolucionare, Babeuf uviđa da i buržoazija i siromašni narod hoće republiku. Ali buržoazija želi buržoasku i ari-

11

A. Soboul, *Francuska revolucija*, Zagreb, 1966. str. 10.

12

P. Kropotkin, cit. dj. str. 453—454.

13

Babeufove pristalice idu ukorak s revolucionarima iz 1848. i komunarima iz 1871. Babeufovo shvaćanje komunizma i revolucije personificira i razvija, sve do Pariške komune, martir L.A. Blanqui i njegovi sljedbenici. Ideje babuvizma prisutne su, u prošlom stoljeću, i kod francuske socijalne demokratije, njemačkog »istinskog socijalizma« i čartista u Engleskoj, a u ovom vijeku u oktobarskoj revoluciji, kineskoj revoluciji, kubanskoj revoluciji i različitim socijalnim i oslobodilačkim pokretima u suvremenom svijetu. Sve to govori ne toliko o životnosti i veličini tih ideja koliko o samoj revolucionarnoj zbilji naše epohe.

14

A. Soboul, cit. dj. str. 384—385.

Slično stanovište zastupa i Maurice Dommanget naglašavajući da nije slučajno da je Pikardija, kraj žakerije i srednjevjekovnog Spartaka, dala revoluciji i socijalizmu pored Babeufa i Saint-Justa i Saint-Simona. (M. Dommanget, *Histoires des doctrines socialistes*, Paris, 1922.) Međutim, ima i autora koji, kao Paul Louis, smatraju da se osobenost i originalnost ove doktrine svodi na to što ona hoće da »ostvari zamisli nekolicine mislilaca«. (P. Louis, cit. dj. str. 39) ali bilo je, kao i uvijek, i buržoaskih klevetnika koji su, kao Eduard Fleury, Babeufa proglašavali »vodom bandita«.

stokratsku republiku jednog milijuna, republiku patricija, republiku milijuna koji je uvijek bio neprijatelj, gulikoža, ugnjetač i krvopija druga dvadeset i četiri milijuna, republiku jednog milijuna koji se uvijek naslađivao u dokolici, a narod želi narodnu i demokratsku republiku za dvadeset i četiri milijuna, republiku jednakosti.¹⁵

Babuvizam dakle slijedi put jakobinske frakcije »bijesnih« i shvaća demokraciju u smislu Aristotelove odredbe kao vladavinu sirotinje. U njegovom programu proletarijat se javlja u svom antičkom smislu — sva sirotinja, bez specifičnosti i razlika, narod. Ideja naroda vezana je za ideju siromaštva još kod mislilaca XVIII stoljeća, kao klasa »najsirašnijih i najbjeđnijih«. ¹⁶ Ipak sve do Babeufa radnik i seljak »smatrani su kao oni koji rade ropski, jađni ljudi ali ne i kao pripadnici jedne klase koji imaju svoje sopstvene interese i prava«. ¹⁷ Interese i prava proletarijata babuvisti izvode, kao i sankiloti i jakobinci, iz prvog člana Montanjarskog ustava od 1793. u kome je izražen prirodopravni postulat: »Cilj društva je opća sreća«, to jest iz postulata prirodnog prava o slobodi i jednakosti svih ljudi i građana. Ali, oni jednakost ne shvaćaju samo kao jednakost pred zakonom već i kao jednakost materijalnih životnih uvjeta. »Ne samo jednakost prava, papirnatu jednakost, ... već i jednakost u pravednoj i neophodnoj nagradi dijelom dobara da bi svako mogao da ispunjava zajednički zadatak«. ¹⁸ Otuda za Babeufa i njegove nastavljače slijedi zaključak: nema bratstva bez jednakosti, niti su ljudi braća ako između njih postoji diskriminacija. Ostvarenje jednakosti ljudi i jedinstva ljudskog roda onemogućava privatno vlasništvo koje garantira slobodu i sigurnost manjini, pretvarajući ostale pripadnike društva u položaj helota. Zato u vlasništvu treba osigurati slobodu svih članova zajednice, a da bi se to postiglo ono mora biti društveno, to jest ničije.

Kao što je zagovarao ukidanje prava svojine, Babeuf je smatrao da je znanje i obrazovanje neka vrsta svojine koju isto tako treba učiniti zajedničkom, a ne privilegijom manjine. ¹⁹ Nastavljujući na prosvjetiteljsko mišljenje Condorceta da širenje obrazovanja i saznanja bitno pridonosi oslobodjenju ljudskog roda, Babeuf je smatrao da obrazovanje omogućava vlasnicima uzdizanje nad siromašnima koji su, ne posjedujući obrazovanje, sputani predrasudama i praznovjermem. Osiguranje jednakih uvjeta obrazovanja za Babeufa je zalag da većina naroda neće pasti pod vladavinu manjine. Jer obrazovanje omogućuje svakom čovjeku da samostalno zauzima i formulira svoje stavove u zajednici.

Babuvistička »ideja novog svjetskog stanja« iznosi dakle na vidjelo zajednicu koja je čovjekovo vlastito djelo i u koju je on integriran kao njen slobodan i ravnopravan pripadnik.

¹⁵ G. Babeuf, *Textes choisis*, p. 179.

¹⁶ M. Leroy, *Histoire des idées sociales en France*, Paris, 1950. t. II, p. 306.

¹⁷ M. Vojnović, *Socijalizam i revolucionarna akcija*, Beograd, 1975. str. 53.

¹⁸ G. Babeuf, *Textes choisis*, p. 180.

¹⁹ Babeuf-Buonarroti, *Izbor*, cit. izd. str. 170, 182—185.

²⁰ G. Babeuf, *Textes choisis*, p. 101.

Ali, iako je cilj društva i francuske revolucije zajednička sreća,²¹ ono što je revolucija proizvela jest, pokazuje Babeuf, sreća samo malog broja.²² Revolucija je ostvarila slobodu i sigurnost za trgovačke elemente, Direktorij, zakonodavce i milijun bogataša, ali nije i za narod. Revolucija je sreća za sve, a to nije ostvareno; zato revolucija nije završena — ono što je završeno je zapravo kontrarevolucija. Zbog toga revoluciju treba nastaviti sve dok ne postane revolucija naroda. Stalno revolucioniziranje protiv postojećeg stanja je postupno rušenje onoga što ne valja i zamjenjivanje nečim što je bolje. A sve dok se ono što ne valja ne sruši i novo ne uspostavi nema prestajanja revolucioniranja.²³ Ono će potrajati sve dok ne nestane bogatih i siromašnih, velikih i malih, gospodara i slugu, onih koji vladaju i onih kojima se vlada, to jest dok se ne uspostavi jednakost.

Najavljujući neprestanu borbu za »plebejsku Vandeju«, Babeuf je postulirao ideju permanentne revolucije čiji je krajnji cilj socijalizam, to jest ukidanje svih klasa i klasne vladavine.

Okolo tih ideja buržoaske zajednice, koja je ozbiljena, i nove zajednice, koju treba izboriti, grupira se na jednoj strani buržoazija — bogataši, a na drugoj narod — sirotinja. Njihovi su interesi dijametralno suprotni. Otuda je klasna borba koja se vodi bespoštedna i surova. Da bi se ostvarila narodna revolucija, neophodno je nasilno osvajanje vlasti i uništavanje buržoaske države. Taj se cilj može ostvariti, smatraju babuvisti, samo oružanom pobunom. Pretpostavka i činilac oružane pobune je revolucionarna organizacija. Politička organizacija Zavjere za jednakost pokazuje da su babuvisti napustili metode kojima se dotada služio narodni pokret. »U centru se nalazila rukovodeća grupa koja se oslanjala na mali broj provjerenih boraca; zatim sloj simpatizera, patriota i demokrata prožetih shvaćanjima II godine, koji nisu bili upućeni u tajnu Zavjere i koji čini se nisu bili dio niti novog revolucionarnog ideala; napokon same narodne mase koje je trebalo privući.«²⁴

Stara tradicija mesijanske uloge organizirane manjine i potcjenjivanje revolucionarne uloge naroda je osnova ne samo političke organizacije Zavjere već i političke interpretacije društva nakon osvajanja vlasti. Jer, nakon osvajanja vlasti neophodno je, smatraju babuvisti, konstituirati novu revolucionarnu vlast tako da se narod sačuva od utjecaja prirodnih neprijatelja jednakosti, a to se može ostvariti putem diktature revolucionarne manjine koju sačinjava mali broj provjerenih demokrata. Historijska je zadaća te vlasti da uspostavi istinsku jednakost.²⁵ Ali ta revolucionarna vlast

21
Babeuf-Buonarroti, Izbor, str. 146.

22
Ibid., str. 159.

23
Babeuf, Textes choisis, p. 38 »... one koji će se žaliti na ljude koji žele da stalno revolucioniziraju trebat će s razlogom ocijeniti kao neprijatelje naroda« (Ibid) A u **Manifestu jednakih** Babeuf će zaključiti: »Francuska revolucija samo je preteča jedne druge revolucije mnogo veće, mnogo svjetlije, koja će biti posljednja«.

24
A. Soboul, cit. dj. 387.

25
Ph. Buonarroti, Conspiration pour l'égalité dite de Babeuf, Paris, t. II, 1957. p. 113.

ujedno označava diktaturu sirotinje, to jest naroda. Ona dakle ima svoja dva bitna aspekta: diktatura nad bogatašima i uspostavljanje novog društva u demokratskoj organizaciji. Subjekt svega toga je ipak organizirana revolucionarna manjina. To shvaćanje kojom je ideja komunizma ušla u političku historiju prisutno je u klasnoj borbi proletarijata u revoluciji 1848. i u Pariškoj komuni, ali se njena tradicija osjeća i u kasnijim koracima proletarijata ka carstvu slobode.²⁶

Interpretacije babuvističkih ideja o političkoj organizaciji društva obično su ovdje zastajale, pa su radi toga i bile jednostrane.²⁷ One su nedostatak zbog toga što ostavljaju mogućim prigovor da je revolucionarna demokracija, koju oličava babuvizam, bila slijepa za slobodu. A to nije točno. Babuvisti nisu htjeli ni slobodu kao ni jednakost u deklaracijama i knjigama, već u zbiljskom životu, u njegovoj socijalnoekonomskoj i političkoj sferi. Zalažući se za političke slobode, Babeuf je bio protiv podjele građana na »aktivne« i »pasivne«,²⁸ protiv velike koncentracije vlasti u rukama narodne skupštine, a posebno u rukama skupštinskih odbora i raznih komiteta u kojima se, kaže Babeuf, više intrigira protiv slobode nego stoji na njenom braniku.

Babuvizam je u svojim principima sačuvao i tradiciju francuske političke misli revolucionarne epohe o radikalnom političkom nepovjerenju kao bitnom načelu demokracije, to jest princip imperativnog mandata kojim su na osnovu neotudivosti narodne suverenosti ograničeni i vezani narodni predstavnici.²⁹

Ako je imperativni mandat bio garant, i neotklonjiva prijetnja poštivanja narodne suverenosti, opće biračko pravo, sloboda mišljenja i javnog istupanja, sloboda okupljanja i proglašenje službe u Nacionalnoj gardi i izbornost oficira dostupno svima bili su principi koje je u svojim temeljima imala babuvistička revolucionarna misao. U ideji revolucionarne demokracije babuvista sloboda štampe je postulat koji se mora poštivati, i u ratu i u miru, jer je ona sastavni dio slobode i narodne kontrole.³⁰

Tim političkim idejama babuvisti su ne samo širili principe Montanjarškog ustava, a posebno pravo naroda na revoluciju, već i utemeljivali ideje novog poretka čiji su dolazak samo naslućivali, mada su se za tu slutnju žrtvovali.

26
»Posredstvom blankizma revolucionarna tendencija babuvizma bila je preneti markizmu«. (M. Vojnović, *Socijalizam i revolucionarna akcija*, str. 192). Isti autor, na tragu M. Dommangeta, s razlogom smatra da »postoji kontinuitet između **Manifesta jednakih i Komunističkog manifesta** u koncepciji političke revolucije« (Ibid., str. 193).

27
Takva ocjena važi u osnovi za interpretaciju političkih ideja babuvizma koju daje P. Louis u navedenom djelu. Ta se jednostranost tvrdnjom da su babuvisti smatrali da je revolucija hapšenje Direktorija (n.d. str. 51) srozava na razinu buržoaske pakosti u odnosu na narodnog tribuna i njegove sljedbenike.

28
Babeuf-Buonarroti, *Izbor*, str. 97.

29
Ibid. str. 127. Babeuf je zamišljao i izbor tzv. »stražara slobode«, to jest valjanih narodnih predstavnika koji će svaka tri mjeseca raspravljati o tome kako narodni poslanici ispunjavaju svoj mandat.

30
Nije protiv Republike, već je princip Republike sloboda štampe, posebno njena kritika vlade i njenog zakonodavstva, te častoljublja upravljača i sprečavanje da oni svoju volju nature kao opću volju. (Babeuf-Buonarroti, *Izbor*, str. 92).

U francuskoj revoluciji bile su prisutne dvije osnovne orijentacije: jedna za političku revoluciju — političku slobodu kao privid slobode, i druga za stvarnu slobodu i jednakost. Prvu je zasnovao Napoleon a drugu Babeuf.

Babuvizam je iznio na vidjelo historijsko saznanje da se poprište borbe za demokraciju nalazi u prekoračivanju horizonta političke demokracije jer je demokracija postala proleterski princip, odnosno demokracija jest komunizam.³¹ Ova prva ideja novog svjetskog poretka, polazeći od prirodnih prava čovjeka, to jest od postulata da je priroda dala svim ljudima jednaka prava da uživaju sva njena dobra i da je cilj ljudske zajednice da tu jednakost štiti, izvodi zahtjev za ukidanjem nejednakosti, to jest za ukidanjem privatnog vlasništva, jer je ono izraz i temelj nejednakosti i njegovog pretvaranja u društveno, to jest narodno vlasništvo, »koji jedino ima pravo da odlučuje o njegovoj upotrebi i korišćenju.«³² Tim se »pravo vlasništva zamjenjuje pravom svake jedinice na sretan život, pravom koje pripada svakom članu društvenog tijela.«³³ Ali, uspostavljanje jednakosti — prirodnog prava čovjekovog — ima još jednu bitnu pretpostavku a to je: ukidanje stanja u kojem se manjina samo tovi i troši, a većina proizvodi i radi, odnosno dužnost i pravo svih ljudi da rade — da obavlja svaki član zajednice dio rada, dio koji je nužan da se osigura održavanje i napredovanje cijelog društva.³⁴ Međutim, babuvistička ideja zajednice ima i svoj treći bitni princip: svi proizvođači, svi koje rade, rade za asocijaciju i svaki proizvođač ulaže u nju svoj dio rada dobivajući jednak dio od ukupne mase proizvoda čitave asocijacije. U toj zajednici gdje nema vlasništva i gdje su svi proizvođači i potrošači, gdje su trgovina i trgovci ukinuti, gdje nema osnova za bilo kakvo uzdizanje pojedinaca iznad članova zajednice, itd. babuvisti su vidjeli mogućnost ostvarivanja komunizma kao zajednice dobara i rada — jednakosti bez ograničenja, sigurnosti i najveće moguće sreće.³⁵

I mada babuvistička ideja zajednice nadilazi Robespierreovu proturječnost između tvrdnje o prioritetu prava na život i težnje za održavanjem privatnog vlasništva, i sadrži zrake rada — slobode kao nove zajednice, ona ipak iznosi na vidjelo ideju komunizma u omotaču »sveopćeg asketizma i grubog egalitarizma« (Marx) s jedne i političkog razuma s druge strane. No, to nas ne onemogućava da se na kraju vratimo početku i da, ponovno, parafrazirajući Karla Marxa, zaključimo da je babuvizam u njedrima francuske revolucije iznio na vidjelo prvu ideju novog svjetskog poretka.

31
K. Marx-F. Engels, Dela, tom V. str. 255.

32
Babeuf-Buonarroti, Izbor, str. 299.

33
Ibid. str. 300.

34
Ibid.

35
Ph. Buonarroti, Conspiracy... p. 100.